

De Baudelohof

Een zeldzaam historisch stukje stadsgroen wacht op herwaardering

LUC DEVRIESE

De sinds jaar en dag geplande heraanleg van de Baudelohof werd vergeten in al het persrumoer over de aanleg van nieuwe parken en ander stadsgroen. Die herwaardering zou gebeuren aan de hand van een belangrijke ingreep: de verdwijning van de Bibliotheekstraat. Deze nog niet zo oude straat verminkt immers sinds het begin van de vorige eeuw op grove wijze deze unieke groene oase in het hartje van de stad bij Sint-Jacobs.

Sinds niet minder dan drie gemeenteraadsverkiezingen is de opheffing van de Bibliotheekstraat opgenomen in de opeenvolgende bestuursakkoorden. Er moet echter gewacht worden tot de geplande heraanleg van de Steendam en Dampoortstraat achter de rug is. Het drukke verkeer zal tijdens de werken immers omgeleid worden via deze straat door het park. Maar er komt geen schot in de zaak omdat die heraanleg alsmaar uitgesteld werd. Eenmaal echter de werken voorbij zijn, zal de overbodig geworden straat verdwijnen. Tenminste als 'men' dat niet vergeet.

Dat dit niet vergeten zou worden, is een van de belangrijkste doelstellingen van de buurtgroep Waterwijk, nu tien jaar geleden opgericht door bewoners van de huizen tussen de Ottogracht en Minnemeers, binnen de grote Leiebocht aldaar. Voor hen, maar lang niet alleen voor hen, is het Baudeloparkje zowat de bijzonderste attractie van de buurt. Vooral de vele jonge gezinnen met kinderen die er zich de laatste jaren kwamen vestigen, ijveren er voor hun groene speelplek veiliger te maken. Nu grenst ze pal aan de Bibliotheekstraat, die door zijn erg brede aanleg nogal wat automobilisten tot 'snelheid nemen' uitnodigt. Maar evengoed wordt het park en het speelpleintje bezocht door mensen uit de dichtbevolkte Nieuwpoortwijk en de omgeving van de Blekersdijk - Kongostraat, om nog niet te spreken van de toevallige bezoekers en de scholieren van de twee scholen die er naast gelegen zijn. Ondersteuning voor de heraanleg vanuit allerlei hoeken is meer dan welkom.

In de jongste jaren was er al wel wat verbeterd. Op vraag van het buurtcomité kwamen er stevige en sierlijke speeltuigen en hondentoiletten die een flinke bijdrage leverden aan de kwaliteit van het park. Ook de toeristenbussen die er enkele jaren geleden terecht kwamen, toen de werken in de omgeving van de Van Eyck en Oude Beestenmarkt begonnen, werden er inmiddels terug uit verbannen. Maar voor de rest is het huilen met de pet op. In afwachting van de heraanleg gebeurde er, behalve het

Het park met het speelpleintje in 2000. Nu staan er fraaie en stevige speeltuigen. Op de achtergrond huizen van de baudelostraat.

Het probleem en zijn meestal niet al te efficiënte oplossing. Nu zijn er hondentoiletten ...

gewone onderhoud, zo goed als niets meer aan de groenvoorziening. Toen enkele jaren geleden een prachtige beuk de geest gaf, werd de kale stam tijdens de Gentse feesten omgetoverd tot een kunstwerk. Niet slecht, maar wel kaal en wat triestig voor wie zich de majestueuze boom herinnert.

En ondertussen bleef de Bibliotheekstraat waar ze was. Het verkeer werd er na de invoering van het mobiliteitsplan duidelijk minder intensief. De straat wordt nu in hoofdzaak ge-

bruikt om te parkeren. Alleen de bussen van De Lijn vervullen er nog een belangrijke verkeersfunctie, die echter niet onveranderbaar is. Uit contacten tussen het stadsbestuur en de Lijn bleek dat die vrij gemakkelijk in alternatieve routes kan en wil voorzien. Verder is ook blijvend toegang nodig voor de achterhuizen en magazijnen van de winkels aan het begin van de Steendam, wat gemakkelijk realiseerbaar is.

De functies van het park, officieel en historisch correct Baudelohof ge-

Een voorstel voor herinrichting van het Baudelohof na het verdwijnen van de Bibliotheekstraat.

noemd, en van de Bibliotheekstraat met haar eveneens historisch correcte maar voor velen nu onbegrijpelijke naam, werden ooit helemaal anders bekeken. We kunnen ons nu nog nauwelijks voorstellen hoe dat vroeger was. Daar zit heel wat geschiedenis achter. En die hebben we nodig voor een goed begrip van zaken.

Van open naar afgesloten

Eigenlijk is het bijna abnormaal te noemen dat er in een middeleeuws stadscentrum een groene zone van een dergelijke omvang open en onbebouwd bleef. Meestal werd alles wat geen straat, plein, kerkhof of waterloop was, letterlijk volgebouwd. Dat was in Gent echter alleen het geval binnen de vroegste grenzen: in de eerste heel kleine, hoefijzervormige, prille stedelijke zone rond Sint-Baafs (toen Sint-Jans) en eveneens binnen het tweede al veel grotere 12de-eeuwse stadsgebied omgord door de Reep (de Neerschelde), de Ketelvest, de gedempte Oude Houtlei, de Leie ter hoogte van de vismijn tot aan de Krommewal en verder de Ottogracht en de Sint-Jacobsnieuwstraat. Het is dit gebied dat men de Kuip van Gent is gaan noemen. Met de daarop volgende gebiedsuit-

breidingen in de 13de eeuw lag het echter anders. Die waren erg ruim genomen, terwijl het bevolkingsaantal stabiel bleef of zelfs daalde in de daaropvolgende eeuwen. Het grote gebied dat op het einde van de 14de eeuw binnen de alweer nieuwe stadswallen lag en dat grosso modo binnen de huidige stadsring te situeren is, werd pas tijdens de tweede grote Gentse bevolkingsexpansie, vanaf het laatste kwart van de 18de eeuw, volgebouwd. Daar was er eeuwenlang plaats voor groen. En dat waren vooral bleekweiden voor de weverij in de laaggelegen zones en tuinperceeltjes wat hoger op.

Hoewel het lang geen algemene regel was, beschikten ook sommige kloosters over open ruimten buiten hun pandhoven. Dat was het geval met de net buiten de tweede omwalling gelegen Baudelohof, die gebruikt werd door de cisterciënzermonniken die ernaast gevestigd waren. We zijn geneigd aan te nemen dat hun behoefte aan meditatie in open lucht de voornaamste reden zou zijn van het blijven voortbestaan van deze open ruimte, maar of dat al vanaf het begin zo was, is nog maar de vraag. Hoe het zat met het gebruik van de

zone in de eerste eeuwen na de aanhechting in 1213 bij de stad is verre van opgehelderd. Het terrein hoorde toen niet bij de kloostergemeenschap, maar stond samen met nog andere gronden, zoals de aangrenzende Minnemeers, als 'gemene' onverkavelde grond als *upstal* ter beschikking van de stedelingen. De cisterciënzerabdij was immers tot na de geuzentijd niet in Gent maar in Sinaai-Waas gelegen op een plek die Boudelo geheten werd. De vestiging te Gent, gesticht in 1259, was niet meer dan een soort bijhuis van waaruit de abdij haar zaken in de stad behartigde. Net als bijna de hele wijk was de *upstal* en het huis, later abdij, op grond in stadseigendom gelegen. In die tijd waren de huiseigenaars zelden bezitters van de verkavelde gronden waarop de huizen gebouwd waren. Net als de andere huisbezitters betaalden de paters voor de gronden die ze in gebruik hadden, een jaarlijkse cijnsbelasting aan de stad. Die eigendomssituatie bleef zo tot aan de Franse Tijd.

Het was in de eerste eeuwen dus niet door toedoen van de monniken dat de zone onbebouwd bleef. Het terrein achter het '*huus van Bodelo*' was in feite een eilandje tussen de huidige Leie, de Nieuwe Leie die er vermoedelijk kort na 1213 gegraven werd, en twee nu verdwenen oude Leiearmen. Die waterloopjes waren ter hoogte van het koor van de huidige kapel verbonden met de vroegere Sint-Jansgracht achter het godshuis Sint-Jan-ten-Dullen, nu de verkoopzaal St. John, en aansluitend daarmee met de nu eveneens gedempte gracht waaraan de huidige straat Ottogracht zijn naam ontleent. We kunnen aannemen dat de zone nog meer waterziek was dan de rest van de wijk, die zijn naam Waterwijk niet gestolen had, en dat mede daarom dit driehoekige stuk grond door de Gentse schepenen nooit verkaveld (in cijns gegeven) werd en bebouwd. De oudst bekende naam is trouwens de 'Hoekmeers' (1490) naar de toen gebruikelijke naam van de Waterwijk, de Hoek.

De situatie veranderde echter grondig nadat de kloostergemeenschap na de ontmanteling van de gebouwen te

Sinaai, aan het einde van de 16de eeuw, volledig overgeplaatst was naar Gent. De beide zijden van de Baudelostraat waren toen nog bebouwd met particuliere huizen. In de jaren 1600 kocht de abdij de huizenrij aan het huidige park op om af te breken. Dit stelde de paters onder andere in de gelegenheid om verdachte plaatsen te liquideren, zoals de herberg 'Venusbergh', die hen zichtbaar en hoorbaar stonden. Een groot gedeelte van de vrij gekomen zone werd opgenomen in de hof. De achter die afgebroken huizen stromende noordelijke oude Leiearm werd in die periode gedempt en eveneens bij het kloosterdomein ingelijfd. De andere arm, het Slekske, die achter de hovingen van de huizen aan de Steendam liep, verdween pas aan het begin van de vorige eeuw. Daar bevinden zich nu het stadslaboratorium, de stedelijke gezondheidsdienst en de achterbouw van de Sint-Joris handelsschool. Na de verhuis uit het Waasland zijn we goed gedocumenteerd over het daadwerkelijke gebruik van de hof door de paters, nog steeds tegen betaling van cijns aan de stad. Tijdens het grootste deel van de 17de en 18de eeuw, deelden ze het terrein overigens met de Engelse jezuiten die sinds 1623 aan de Steendam gevestigd waren, op de site van de huidige Sint-Jorisschool. Maar voor buitenstaanders was de hof streng afgesloten.

Hoe de zone er uit zag vooraleer de paters er zich mee moeiden, valt moeilijk te achterhalen. Op het bekende panoramisch zicht op Gent uit 1534 is er op deze plaats een flinke bomenmassa te zien. Twee latere zichten, respectievelijk van Hoorenbaut uit 1619 en van Hondius in de Flandria Illustrata van Sanderus uit 1643, tonen hoe de zone er in de zeventiende eeuw zou uitgezien hebben. Bij Hoorenbaut werden schematisch enkele verspreide boompjes weergegeven, terwijl Hondius een open ruimte toont omzoomd door bomen aan de Leieboorden met een bomenrij ongeveer in het midden. Bij de eerste is er dwars over het terrein een spoor te zien van een voetpad dat in die tijd de Steendam of een van de huizen aan die straat verbond met de Oudevest. Van een echte

parkaanleg was er tijdens de zeventiende eeuw nog geen sprake, tenminste niet als we op de hoger vermelde stadszichten mogen voortgaan, maar op de kaart van landmeter Goethals uit 1796 was dat wel degelijk al het geval. De voorstelling is allicht schematisch, maar men ziet er lage beplanting met daartussen voetpaadjes, een vijvertje en een rond perkje of heuveltje. De aanleg was nog vrij strak, al waren de secundaire paadjes al wat gebogen of kronkelend.

En van gesloten terug naar open

Het was deze kloostertuin die één jaar na de tekening van Goethals zou omgevormd worden tot een educatieve botanische tuin. Die nieuwe bestemming betekende meteen ook de redding van de groene zone, want na de opheffing en confiscatie van

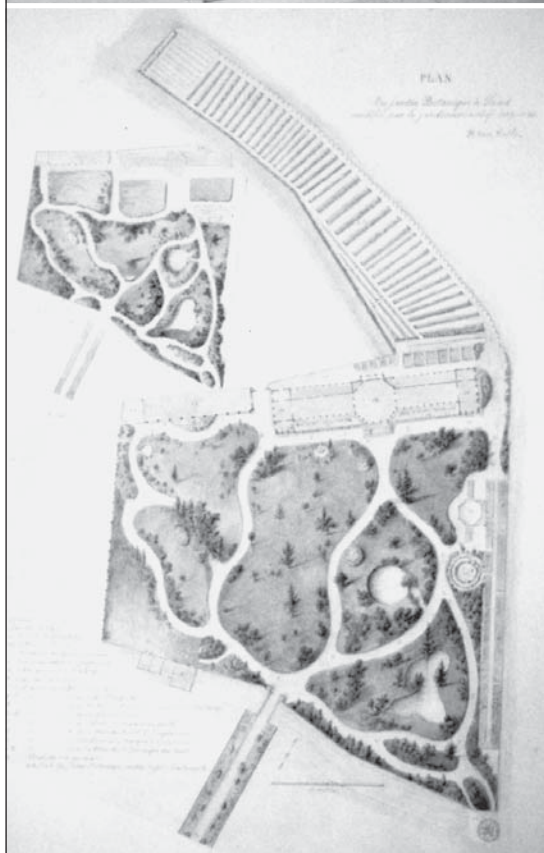
het klooster in de Franse revolutionaire periode lag de weg vrij voor verkaveling of omvorming tot andere bestemmingen. Het waren niet de minsten die er voor zorgden dat het niet zover kwam: het initiatief kwam van de grote bibliofiel en kunstminnaar Van Hulthem, het ontwerp was van de stadsarchitect Pisson en de leiding berustte bij de medicus en plantkundige Coppens. De plantentuin was bedoeld voor de in de abdij ingerichte Ecole Centrale, voorloper van het latere atheneum. In 1817 werd hij ter beschikking gesteld van de pas gestichte universiteit, samen met de Baudelokapel, waarin de Universiteitsbibliotheek werd ondergebracht.

In de periode 1800 – 1812 zorgden Pisson en zijn opvolger De Broe voor de bouw van een orangerie (wintertuin) en broeikassen. Er was een tuin-

Zicht uit 1619. Onderaan de nog bestaande Nieuwe Leie. Bovenaan Sint-Jacobs en de Ottogracht met zijn brugjes. Er tussen de kloostergebouwen en de lus van de Oude Leie verbonden met de Ottogracht. De beplanting is schematisch weergegeven.

Plattegrond van de Baudelohof in zijn glorieperiode. Links de systematische tuin en de serres.

Plan opgemaakt na de aanleg van de Dodoensdreef. Bovenaan de uitbreiding langs de Leieoever met kweekbedden en systematische tuin. Midden de wintertuin van arch. Van Hoecke.

gedeelte waar de plantensystematiek volgens Linneaus gedemonstreerd werd, en een landschapstuin of jardin à l'Anglaise getooid met beelden van bekende plantkundigen. In 1804 telde men er niet minder dan 2000 plantensoorten. Vooral in de Franse en de Hollandse Tijd zou de tuin een grote bloei kennen. Een catalogus in 1817 uitgegeven door de 'hortulanus' Mussche telde 970 plantenfamilies en 4100 soorten, of althans wat men toen aanzag als families en soorten. In 1829 verving de toen pas aangestelde stadsarchitect Roelandt de ook al niet zo bescheiden oude orangerie door een prachtexemplaar met neoclassicistische gevelgalerij. Na de Belgische omwenteling kreeg de tuin nog een krachtige impuls door de bouw in 1845-1853 van de wintertuin of jardin d'hiver, een monumentale constructie in gietijzer en glas, opgetrokken onder de leiding van architect Van Hoecke. Het was het eerste Gentse exemplaar in zijn soort. De 'botaniek hof' was vooral in de eerste helft van de jaren 1800 inspiratiebron en stimulans voor de sierteelt die in het Gentse een ongekennde uitbreiding zou krijgen en nog steeds talrijke mensen te werk stelt.

De afgesloten tuin was met de stad als eigenaar nu in feite publiek domein, maar dat betekende nog niet dat de hof voor iedereen toegankelijk was. Aan de Baudeloostraat was er een hoge muur. Alleen dienstverkeer kon er binnen via een poort rechtover de Oudevest, die de paters nog hadden laten maken. In 1857 werd een nieuwe toegang gecreëerd vanuit de Steendam, de nu nog bestaande Dodoensdreef. Deze statige dreef was voorzien van twee portiershuisjes en een ijzeren afsluithekken geflankeerd door twee arduinen stijlen. Alleen 'deftige' burgers kregen van de portier toelating om in de hof te wandelen. De vele kinderen uit de beurt mochten er alleen in als hun ouders er bij waren. Maar de meeste gewone mensen hadden daarvoor geen tijd en allicht meestal ook geen goesting.

Ondanks nog een uitbreiding van het systematische gedeelte naar de Minnemeers toe in 1857, zat in de tweede helft van de 19de eeuw de klad er

in. Conflicten tussen de stad en de staat (voor de universiteit) over wie de kosten moest dragen, bleven aanslepen. De rijke burgers ontvluchtten de vuile armoedige zone die zich rond het park gevormd had. Men klaagde over het roet dat de planten regelmatig bedekte. Het ging snel bergaf met de tuin. En ondertussen was het Citadelpark tot stand gekomen. Dit was de voorbode van de verhuis in 1903 van de universitaire plantentuin - want ook dat was de Baudelohof al die tijd gebleven - naar deze site. De ooit zo mooie serres werden afgebroken. De Dodoensdreef takelde af. De portiershuisjes en het hekken verdwenen. Alleen de monumentale stijlen bleven bestaan, zij het in verminkte vorm. De dreef behield tot op heden zijn bomen, maar werd parkeerplaats.

Die sfeer werd beschreven door Jean Ray, alias John Flanders (1887-1964). Bij hem zijn we aan het juiste adres, want niemand heeft ooit beter het Gentse volksleven uit die tijd opgeroepen, en hij was een bevoorrechte getuige want hij groeide op in buurt. Hier een fragment uit een stukje geschreven in 1953 'Uit de dagen van de oude "Baudeloo-hof"' over de tuin omstreeks 1900:

Waar is de stemmige oude abdijtuin? Waar de grimmige standbeelden van "wijze mannen" met hun witte starogen, waarvan de kinderen doodsbang waren? Waar de grote stenen urne, die we de mosterdpot noemden, en waarrond men danste als de hoveniers het niet zagen? Waar de grote serre waar de monsterachtige Victoria regia bloeide midden een krozig waterken waarin goudvissen zwommen? Waar de brede eendenkom, zonder eenden, maar vol lawaaierige puien? Waar het klein akelig speelpleintje waar nooit iemand mocht spelen? Waar de afstotende grote "orangerie" vol vuil en spinrag?

Rare mensen woonden er. Een oude norske portier die twee stenen hokken voor woonst had (ze staan er nog aan't uiteinde van de ingangsdreef) en door regen en wind moest om van zijn keuken en woonkamer naar zijn slaapkamer te gaan. Een boosaardi-

Een zeldzame foto van de grote wintertuin van Van Hoecke

ge tuinman, die met zijn tamelijk talrijk gezin een soort onderaardse krocht bewoonde, onder de gebouwen waar men les gaf aan de studenten

En verder schetste de oud geworden schrijver meer dan een halve eeuw na datum met onverholven kwajongensgenoege hoe de lokale jeugd, verenigd in een vervaarlijke bende en verborgen achter de sinds jaren dichtgenagelde poort aan de Oudevest, op een zwoele zomeravond wraak nam op die twee sukkels met een waar bombardement van aardkluiten en allerlei vuil.

Dergelijke taferelen werden al snel verleden tijd. De hof werd ontsloten en toegankelijk gemaakt voor jong en oud. Veel kattenkwaad moest het jonge gespuis er echter niet uithalen want parkwachters bleven er tot ongeveer de jaren 1960 streng toezicht houden. Het was allesbehalve een verbetering van de toestand. De siertuin werd in die tijd gedegradeerd tot twee kleine parkjes. 'Veel blijft er thans niet meer van over', schreef Jean Ray in 1953, en hij typeerde het uitzicht raak: 'De honderdjarige bomen die men er nog met rust gelaten heeft, staan er al even alleen en verlaten bij als vergeten aren op een stoppelveld'. Deze omschrijving is nu nog steeds min of meer geldend. En bovendien werd het park doorsneden door een nieuwe straat. Maar dat is nog een ander verhaal.

Havenstraat en scheepslosplaats

Toen burgemeester Braun en zijn schepenen in de jaren voor de eerste wereldoorlog zowat de hele binnenstad zouden opengooien en hermodellieren, kon ook de groene ruimte bij Baudelo niet ontsnappen aan de vernieuwingsdrift. De plannen werden ontvouwd in een 'Verloof van het College' van 15 april 1899. Twee bij elkaar aansluitende doelstellingen wilden ze realiseren: een goede verbinding van het stadscentrum met de haven en een nieuwe weg 'bestemd om rechtstreeks de koninklijke baan (rijksweg) van Antwerpen naar Kort-

rijk te verbinden die langs de Sint-Jacobsplaats loopt en de koninklijke baan van Brussel naar Oostende, die nevens het Belfort loopt'. We kunnen ons nu nog nauwelijks voorstellen dat de voorlopers van de eindeloze colonnes die nu over onze autostrades denderen (of voortkruipen) toen nog allemaal doorheen het stadscentrum moesten. Tot ongeveer 1900 konden de wagens en koetsen die uit Antwerpen of het Waasland via de Steendam kwamen, ofwel doorheen de nauwe en drukke Langemunt proberen te geraken, ofwel doorheen de nog nauwere Koningsstraat de Zandberg opklimmen, ofwel een lange omweg maken via de Sint-Jacobsnieuwstraat naar het Zuid. Als oplossing hiervoor werd de Borluutstraat, de huidige Belfortstraat aangelegd.

Daarmee had de Baudelohof niet zoveel te zien, maar des te meer met de verbinding die dezelfde Belfortstraat moest maken tussen het stadscentrum en de haven. De meeste zeehavenactiviteiten speelden zich toen nog af rond het Stapelplein en om de kortste weg met het stadscentrum te realiseren, moest de hof er aan geloven. Een brede slingerende weg werd er dwars doorheen getrok-

Welgestelde burgers op wandel in de Baudelohof. Op de achtergrond: de poort en de gebouwen van de Oudevest. Links de orangerie van architect Roelandt en rechts de broeikassen met de schoorsteen van de verwarmingsinstallatie (voor 1845).

ken. Die kreeg de naam Bibliotheekstraat naar de universitaire bibliotheek die toen nog in de Baudelokaapel en in de daarbij aansluitende 19de-eeuwse gebouwen aan het Beverhoutplein gevestigd was. Over de nieuwe Minne-meersbrug kon er een nieuwe weg naar de Ham en het Stapelplein aangelegd worden, over grotendeels nog onbebouwd terrein.

Het schepencollege meende nog een tweede voordeel te zien in de geplande *'Verandering van de wijk van den Kruidtuin'*. Er werd een brede en lange kaai met een grote open plaats van iets meer dan 10.000 m² gepland op het terrein van de Baudelohof tussen de Sint-Jorisbrug en de Minne-meers. Deze zal, zo schreven onze stadsbestuurders, *'grote diensten kunnen bewijzen aan den plaatselijken handel, die meer en meer goede plaatsen vraagt, geschikt voor het lossen en laden van koopwaren. Men moet bekennen dat, ondanks de aanzienlijke uitgestrektheid der ongelukkig te smalle kaaien onzer stad, er weinig plaatsen zijn waar de binnenschepen gemakkelijk kunnen laden en lossen.'* Met andere woorden: men plande er een binnenhaventje. Aan dat ideeetje van onze vroede vaders hebben we de extra brede Baudelokaai te danken.

Een lo verhuist en wordt hof

De naam Baudelo is gemakkelijk uit te leggen. In het Middelnederlands betekende lo een bosje. Zo kennen we bijvoorbeeld Elso te Evergem en ook Lochristi. In het Wase Sinaai betrof het een bos van Boudewijn, vermoedelijk een van de vele Vlaamse graven met die naam. In dat Bouden's lo vestigde zich in de negentiger jaren van de 12de eeuw de kluisnaar Boudewijn van Boekel. Hij trok een schare volgelingen aan die in het jaar 1200 officieel een klooster konden oprichten op die plaats. Al in 1204 verhief de graaf – dat behoorde tot zijn bevoegdheid – de stichting tot abdij.

Merkwaardig is wel dat in het Waasland de oude schrijfwijze Boudelo (oorspronkelijk meest Bodelo geschreven) behouden bleef, terwijl de Gentse tongval er Baudelo van maakte. In Gent was er vooral na omvorming tot botanische tuin geen gebrek aan namen: Jardin Botanique of Botaniek Hof, Gentse Kruidtuin, Hortus Gandavensis, Baudelohof of ook nog Bauwenhof. Nu is de naam Baudelopark het meest verspreid, maar officieel is het Baudelohof.

L.D.

En nu...

Van dat *'lossen en laden'* is er op deze plaats nooit iets terecht gekomen. De kleine binnenscheepjes die allerhande gebruiksgoederen, gaande van kolen tot mossels, op diverse plaatsen in de stad aanvoerden en beer afvoerden, werden al vlug vervangen door vrachtwagens. En niet alleen dat was verkeerd gezien. De zeehavenactiviteiten zouden amper een paar decennia later al kilometers verder naar het noorden opgeschoven zijn. Zo verloor de weg doorheen het park geleidelijk aan betekenis. Zelfs de herinnering aan boeken die de straatnaam oproept, is voor velen onduidelijk en raadselachtig geworden, aangezien de stadsbibliotheek die in de plaats kwam van de universitaire instelling, ook al zoveel jaren elders gehuisvest is.

De Baudelohof is niet alleen een aangename plek om te vertoeven, maar ook een historisch buitengewoon waardevolle 'landmark' in onze stad. Meer dan genoeg redenen dus om er voor te ijveren dat dit stadsgroen terug zal kunnen groeien en bloeien. Ook al is het verre van 'puur natuur' (wat men hier nauwelijks kan verwachten), samen met allerlei klein groen in kaaimuren, aan gevels en in piepkleine stadstuin-tjes, helpt het aanzienlijk om het dagelijkse leven te aangenamer te maken.

Verdere informatie

Wie meer wil weten over het stadsdeel waarin de Baudelohof gelegen is, kan surfen naar www.waterwijk.be waarin, naast meerdere plannen en veel foto's van de wijk met zijn hof, verhalen en referenties te vinden zijn over de geschiedenis van de buurt. Een rijk geïllustreerd algemeen overzicht van de abdij-geschiedenis werd in 1998 gepubliceerd door Paul Pas onder de titel *'De Wase en Gentse Boudelo-abdij, van paleis in de moerassen tot eiland in de Waterwijk'* (I.S.B.N. 90-804324-9-0). Meer specifiek over de plantentuin schreven R. De Herdt, J. Maton, V. Michils en R. Viane *'Van kruidtuin tot universitaire plantentuin: historische sleutelmomenten'* in: (R. Viane, C. van den Heede, red.) *'200 Jaar Plantentuin Gent'*, Gent, 2000; en verder G. Deseyn, *'Rondom de Minne-meersgracht: ontwikkeling van een vroeg-industriële site'* in: *'Industrieel Netwerkmuseum Gent. Wandelingen 1'*, Gent, 1989. De jeugdherinneringen van John Flanders werden verzameld en fraai uitgegeven door A. Verbeke in het boek *'Dat was een Tijd!'*, Gent, 1996 (D/1996/6358/1).

Fotoverantwoording en dankbetuiging

De meeste afbeeldingen zijn afkomstig uit het Stadsarchief Gent. Met bijzondere dank aan arch. Dirk Boncquet van de Stedelijke Dienst Monumentenzorg en de vele andere wijkbewoners en sympathisanten.

